

УДК 339.137: 332.143(477)

Калініна А. Г.,
аспірант, кафедра менеджменту
й підприємництва на морському транспорті,
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія», м. Маріуполь

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано, що надійні конкурентні позиції стають найважливішими умовами комплексного розвитку регіонів. На основі аналізу підходів до характеристики та оцінки конкурентоспроможності регіону у статті було запропоновано відповідні групи чинників конкурентоспроможності регіонів: економічні, соціальні та інституційно-організаційні. Проведене дослідження дозволило визначитись з показниками, що увійшли до оцінки конкурентоспроможності регіонів. На основі отриманого показника евклідової відстані охарактеризовано ступінь близькості конкурентних позицій областей України. Визначено групи областей, що займають близькі конкурентні позиції. Встановлено зв'язок між параметрами комплексного розвитку та конкурентоспроможністю регіону.

Ключові слова: евклідова відстань, конкурентоспроможність регіонів, чинники конкурентоспроможності, конкурентні позиції, комплексний розвиток, оцінка конкурентоспроможності, групи чинників, економічні чинники, соціальні чинники, інституційні чинники.

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Калинина А. Г.

В статье обосновано, что надежные конкурентные позиции становятся важнейшими условиями комплексного развития регионов. На основе анализа подходов к характеристике и оценке конкурентоспособности региона в статье были предложены соответствующие группы факторов конкурентоспособности регионов: экономические, социальные и институционно-организационные. Проведенное исследование позволило определиться с показателями, которые вошли в оценку конкурентоспособности регионов. На основе полученного показателя евклидоваго расстояния охарактеризована степень близости конкурентных позиций областей Украины. Определены группы областей, которые занимают близкие конкурентные позиции. Установлена связь между параметрами комплексного развития и конкурентоспособностью региона.

Ключевые слова: евклидовое расстояние, конкурентоспособность регионов, факторы конкурентоспособности, конкурентные позиции, комплексное развитие, оценка

конкурентоспособности, группы факторов, экономические факторы, социальные факторы, институциональные факторы.

ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF REGIONS OF UKRAINE

Kalinina A.

The article deals with the reliable competitiveness which is becoming the most important condition of the complex development of the regions. On the basis of the analysis of approaches to the characteristic and assessment of competitiveness of the region in article the corresponding groups of factors of competitiveness of regions were offered. Corresponding groups of regional competitiveness indicators are suggested in the article, namely, economic, social, institutional and organizational. The investigation performed has made it possible to define the significant indicators which constitute the estimation of the competitiveness of the regions. The degree of competitive positions proximity of Ukrainian regions has been characterized on the basis of the received indicator of Euclidean distance. The groups of regions holding close competitive positions have been defined. The relation between the complex development parameters and competitiveness of the region has been found out. Management of complex regional development for achievement of its competitiveness should be directed to the increase of using the strategic potential of the region. It is possible to reach the required goal due to complete and timely estimation of the strategic potential of the region as well as a grounded substantiation of corresponding administrative decisions. The corresponding administrative decisions which are directed to complex development of the region are offered.

Keywords: euclidean distance, regional competitiveness, indicators of the competitiveness, competitive positions, complex development, estimation of competitiveness, group of factors, business factors, social factors, organizational factors.

Постановка проблеми. Проблеми управління конкурентоспроможністю регіонів в умовах загострення світових економічних криз та стрімкого поширення глобалізаційних процесів постають на перше місце для країн, котрі мають за мету підвищення своєї конкурентоспроможності. Реалізація такої мети знаходить своє проявлення на всіх рівнях управління (мікро-, мезо- та макро- рівнях), на внутрішніх та зовнішніх ринках. При цьому регіональна конкуренція виявляється головним чинником, що стимулює підвищення ефективності національної економіки та забезпечує комплексний розвиток регіонів країни.

Надійні конкурентні позиції стають найважливішими умовами комплексного розвитку регіонів. Комплексний розвиток регіональної економіки перебуває в прямій залежності від наявності відповідного стратегічного потенціалу, і це визначає привабливість регіону для розміщення нових і реконструкції існуючих виробництв, а тим самим - для створення нових робочих місць. У свою чергу, зростання чисельності працюючих визначає соціально-економічне благополуччя населення й поліпшення фінансово-бюджетного стану регіону.

У ринковому просторі країни надходження капіталу в той або інший регіон більше не залежить від централізовано прийнятих галузевих рішень, а цілком визначається конкурентними можливостями регіону й перспективами нарощування цього потенціалу. Підприємницький капітал спрямовується в ті райони й сфери діяльності, де можна розміщати конкурентоспроможні виробництва й організувати дохідний бізнес. Кожний регіон покликано оцінити свої конкурентні позиції, щоб сприяти залученню регіону до здійснення програм розміщення й територіальної організації продуктивних сил.

Україна повинна стати конкурентоспроможною - це одне з головних стратегічних завдань країни. Цим пояснюється те, що питання регіонального комплексного розвитку й конкурентоспроможності регіонів стали сьогодні одними з найважливіших для України.

Конкурентоспроможність регіону формується для посилення її динамічної складової за рахунок розвитку й освоєння стратегічного потенціалу й формування адекватного цьому потенціалу господарського порядку на території з урахуванням реалізації можливостей розвитку інституціонального забезпечення регіональних процесів. В економічній науці проблема конкурентоспроможності регіону зізнається далеко не всіма вченими. Багато з них вважають, що конкурентоспроможність може співвідноситися тільки з такими суб'єктами господарювання, як фірма, галузь, національна економіка. Однак це дуже вузький підхід, характерний для вітчизняної економіки колишніх років, у якій майже не було місця дослідженню регіонального господарювання. Причиною цього в науці була командна система економічного управління, прийнята в СРСР, за якою регіони мали досить мало самостійності й не могли формувати власну систему господарювання, відмінну від систем господарювання інших регіонів. Після 90-х років та до теперішнього часу економічна самостійність регіонів, їх положення в загальній структурі економіки національного господарства не тільки дозволяють вивчати їх конкурентоспроможність, але й обумовлюють нагальну потребу такого дослідження. Адже регіон як територіальна соціально-економічна система, як країна, долучається до світових конкурентних процесів.

Ще одним аргументом є те, що регіон як економічний суб'єкт є споконвічно більш мобільним і гнучким у порівнянні із цілою країною, і це вже найважливіша конкурентна перевага в умовах непередбаченого глобального конкурентного середовища. Так пояснюється поглиблення вчених у дослідження регіональних конкурентних переваг з метою пошуку нових джерел конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема конкурентоспроможності більшою мірою вивчена на мікрорівні. Останнім часом з'являється усе більше публікацій, що зачіпають конкурентоспроможність на макрорівні — між різними державами. Найменш вивченою є проблема конкурентоспроможності на регіональному рівні. Теоретичні й методологічні аспекти проблеми досліджені в роботах: Г. Беякової [1], І. Данилова [2], А. Єрмишевої [4], М. Комарової [5], Ю. Перського [7], А. Татаркіна [8], Л. Чайникової [9] й ін., Підвищений інтерес до даної проблематики пов'язаний з тим, що в Україні до початку 90-х

років регіон, по суті, не виступав у якості суб'єкта економічних відносин, носія інтересів, відмінних від інтересів інших територій. На даний момент необхідно визнати, що регіон став самостійним економічним агентом у конкурентних процесах на різних рівнях. Однак досі не існує загально визнаної методології й інструментарію оцінки конкурентоспроможності регіонів, яка послужила б інформаційною основою для вироблення обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на комплексний розвиток регіонів України.

Мета статті. Проведення оцінки регіонів України й їх групуванні за рівнем конкурентоспроможності.

Основні результати дослідження. Обґрунтування важливості дослідження конкурентоспроможності регіону пояснюється тим, що на сьогодні теоретико-методологічна база щодо цього явища продовжує свій розвиток. Існує велика кількість методів щодо оцінки конкурентоспроможності регіону. У якості підґрунтя більша їх частина використовує оцінку інвестиційної привабливості регіону, рівень життя населення, та ефективність використання ресурсів. Такий підхід широко розповсюджений й за кордоном.

На основі аналізу авторських підходів до характеристики та оцінки конкурентоспроможності регіону, а також підходів, що набули поширення у різних країнах при формуванні міжнародних аналітичних рейтингів нами було запропоновано наступні групи чинників конкурентоспроможності регіонів. Таким чином, було запропоновано такі групи чинників: економічні, соціальні та інституційно-організаційні. Кожна з них налічує відповідні показники (як кількісні та і якісні).

З метою обмеження кількості показників для оцінки конкурентоспроможності регіону у рамках проведеного дослідження було в кожній області України опитано (анкетне опитування) експертів з органів регіонального управління та бізнес-середовища, котрі безпосередньо знайомі з соціально-економічними процесами в своєму регіоні. Таким чином вибірка склала 54 експерти. Проведене дослідження дозволило визначитися з показниками, що увійшли до оцінки конкурентоспроможності регіонів (рис. 1).

Опитування показало, що більшість експертів на перше місце поставили наступні показники (більше 50 % респондентів): рівень використання стратегічного потенціалу регіону, рівень валового регіонального продукту, рівень інвестиційної привабливості, макроекономічна стабільність, рівень якості життя населення, рівень антропогенного навантаження населення, умови для розвитку регіональних підприємств, інституційне середовище, рівень розвитку інфраструктури, рівень прозорості й передбачуваності дій влади.

Отже, оцінимо конкурентоспроможність регіонів України за допомогою 10 відібраних експертами показників. Для нашого оцінювання приймемо, що кожний з них має ваговий коефіцієнт 0,1. Експертам було запропоновано провести оцінку цих показників за шкалою, де 1,0 балів – максимальне значення показника й 0,0 – мінімальне значення.

Рис. 1. Оцінка показників, що обумовлюють конкурентоспроможність регіону, %

Таким чином, максимально можлива оцінка за кожним з показників, з урахуванням вагового коефіцієнту, складає 0,1 бали.

Рис. 2. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України

У відповідності до обраної методики, інтегральна бальна оцінка конкурентоспроможності для кожного регіону буде знаходитися у діапазоні [0; 1]. Отримані у результаті експертного опитування дані дозволили визначити інтегральну оцінку конкурентоспроможності регіонів України (рис. 2.). У відповідності до неї найвищий рейтинг отримали Дніпропетровська й Донецька області (0,87), м. Київ (0,8), Львівська та Харківська області (0,85). Самий низький рейтинг мають такі області як Тернопільська (0,31), Чернівецька (0,33), Сумська й Хмельницька (0,35), Житомирська й Рівненська (0,45).

За допомогою методики [3, 6] розрахуємо різниці між відповідними показниками значення розбіжностей в оцінках кожної пари областей, визначимо суми модулів цих розбіжностей (табл. 1). Ці суми й будуть дорівнювати квадратам евклідових відстаней між парами областей. Отже, ми отримуємо евклідову відстань, котра дозволить нам визначитися з ступінню близькості конкурентних позицій регіонів України.

Таблиця 1. Групи регіонів України, що мають близькі конкурентні позиції

Номер кластеру	Області, що складають кластер	Характеристика кластеру за інтегральною оцінкою конкурентоспроможності
Кластер 1	Житомирська, Рівненська	0,45 Кластер, що наближається до низької конкурентоспроможності
Кластер 2	Миколаївська, Полтавська, Черкаська, Чернігівська, Івано-Франківська	0,6 Кластери, що переслідують лідерів
Кластер 3	Закарпатська, Кіровоградська, Херсонська, Волинська,	0,5 Кластери, що мають низьку конкурентоспроможність
Кластер 4	АРК, Вінницька, Київська, Луганська, Одеська	0,7 Кластери, що наближаються до лідерів
Кластер 5	Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, м. Севастопіль	0,35 Кластер з самими низьким показником конкурентоспроможності
Кластер 8	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська, Харківська, м. Київ	0,8 Кластер лідерів (самий вищий показник оцінки конкурентоспроможності)

Таким чином, можемо охарактеризувати ступінь близькості конкурентних позицій областей України на основі отриманого показника евклідової відстані. На її основі можливо визначити групи областей, що займають близькі конкурентні позиції.

Висновок. У відповідності до отриманих даних можна дійти висновку, що області, котрі увійшли до кластеру 8 - лідерів, за матрицею групування регіонів щодо динаміки структурних зрушень та рівня розвитку економіки, відносяться до провідних та розвинутих. Та навпаки, області, котрі увійшли до кластеру 5 з самою низькою конкурентоспроможністю відносяться до регіонів, що потребують уваги та «особливої» уваги.

Очевидний зв'язок між параметрами комплексного розвитку та конкурентоспроможністю регіону. Крім того, слід звернути увагу, що комплексний розвиток ґрунтується на використанні стратегічного потенціалу регіону (як підтвердили експерти), а він у свою чергу є одним з головних показників в оцінці конкурентоспроможності регіону.

Управління комплексним розвитком регіону для досягнення його конкурентоспроможності повинне бути зорієнтовано на підвищення використання стратегічного потенціалу регіону. Цього можливо досягнути завдяки всебічній та своєчасній оцінці стратегічного потенціалу регіону, а також обґрунтуванні відповідних управлінських рішень, котрі спрямовані на комплексний розвиток регіону.

1. *Белякова Г.Я. Конкурентоспособность региональной экономики: концепция опережающего развития / Г.Я. Белякова. – Красноярск: СибГТУ, 2001.*

2. *Данилов И.П. Конкурентоспособность регионов России (теоретические основы и методология) / И.П.Данилов. - М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007.*

3. *Зінченко В.А. Управління конкурентною боротьбою підприємств на зовнішніх ринках: Монографія / В.А. Зінченко. - Х. : ФОП Александрова К.М.; ВД «ІНЖЕК», 2012.*

4. *Ермишева А.В. Конкурентоспособность региона [Электронный ресурс]: Корпоративный менеджмент. - 2001. - Режим доступа: <http://www.cfm.ru/management/strategy>.*

5. *Комарова М. А. О критериях конкурентоспособности региона / М. А. Комарова // Пути и механизмы обеспечения конкурентоспособности российских регионов: сб. науч. тр. – Саратов: ПАГС им. П. А. Столытина, 2007.*

6. *Многомерный статистический анализ в экономике / Под ред. Б.Н. Тамашевича. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999.*

7. *Перский Ю.К. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты / Ю.К. Перский, Н.Я. Калужнова. - М.: ТЕИС, 2003.*

8. *Татаркин А.И. Социальная ориентация предприятий и территорий как условие формирования конкурентных преимуществ Уральского федерального округа / А.И. Татаркин // Конкурентоспособность предприятий и территорий в меняющемся мире: тез. Междунар. научно-практ. конф. — Екатеринбург: Ур. ГЭУ, 2002.*

9. *Чайникова Л. Н. Разработка методики оценки конкурентоспособности региона / Л.Н. Чайникова // Вопросы современной науки и практики. - 2008. - №4 (14). – Т.1.*

Стаття надійшла до редколегії 03.08.2016 р.